

KEYNESÇİ TEORİNİN "YENİDEN" YORUMLANMASI HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME*

Hüseyin ÖZEL **

GİRİŞ

1980'li yıllarda, bilimsel çevrelerde hakim olan genel kanı, Keynesçi iktisadın ekonomik sorunlara doyurucu çözümler getiremediği ve hatta tüm önemini yitirdiği şeklindedir. Ancak bu kanının bir miktar abartılmış olduğu söylenebilir. Özellikle Keynes'in **Genel Teorisi**'nin temel mesajı olarak görülebilecek olan ekonomik sistemin kendi başına kararlı bir tam istihdam dengesini sağlayamayacağı önermesi hala önemini korumaktadır. Yine de Keynesçi iktisadın temel sorununun, bu yaklaşımın ortaya koyduğu formel analiz çerçevesinin yetersiz olduğu düşüncesi kabul edilebilir nitelikte görünmektedir. Bu yetersizliğin giderilmesi ise herşeyden önce, ortaya konacak makro modelin, anlamlı "mikro temellere" sahip olmasına bağlıdır.

Yukarıdaki genel çerçevenin kurulabilmesi için öncelikle "Keynes'in gerçekte ne demek istediği"nin (Clower ve Leijonhufvud 1975: 182) ortaya konması gereklidir. Bununla birlikte bu yazıda bu soru üzerinde çok fazla durulmayacak, yalnızca Keynes'in **Genel Teorisi**'de oratya koyduğu çerçeve içinde kalınarak eksik istihdam analizinin temel sorunları üzerinde durulmaya çalışılacaktır¹. Bu açıdan teorinin bilinen iki yorumu, yani "Dengesizlik" ve "Belirsizlik" yaklaşımları temel alınarak bu yorumların soruna verdiği yanıtlar değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bunun yanında söz konusu yorumların özellikle politik implikasyonları açısından ayrıntısına girilmeyecek, yalnızca ortaya çıkan metodolojik sorunlara işaret edilecektir.

Yazıda ortaya konan temel görüş, Neoklasik mikro temelleri kullanmak yerine bireysel karar problemlerinden yola çıkarak yeni bir "Keynesçi" mikro teori ortaya konmasının gerekli olduğudur. Çünkü, "Yeni" Keynesçi bir alternatifi ancak rasyonellik postülasının ye-

(*) Yazıyı okuyup değerlendiren Prof. Dr. İ. Tanyeri ve Doç. Dr. K. Ataç'a teşekkür ederim. Doğal olarak, savunulan görüş ve hatalardan kendileri sorumlu tutulamaz.

(**) Hacettepe Üniversitesi İktisat Bölümü Araştırma Görevlisi.

(1) **Genel Teori**'yi yorumlama çabaları çoğu kez kitabın belli bölümlerinin vurgulanmasına ve dolayısıyla bazan teorinin "genelliğinin" gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. Bu yazıda da ister istemez teorinin basitleştirilmiş sunumu ortaya konacağından aynı yetersizliğin görülmesi kaçınılmazdır.

niden tanımlanmasıyla ortaya atılmasının mümkün olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte sözkonusu yaklaşımın geliştirilmesinde hangi yöntemlerin kullanılması gerektiği ise yazının kapsamı dışında tutulmuştur. Bu açıdan öncelikle Keynes'in miktar uyumlama yorumu dikkate alınacak ve daha sonra da Keynesçi belirsizliğin varlığı altında teorisinin alacağı biçim incelenecektir.

I - MİKTAR UYUMLAMA MODELİ OLARAK GENEL TEORİ

Genel Teori'de ortaya konan çerçeve iki ayrı açıdan ele alınabilir: İlk olarak teori gelir ve istihdam düzeyinin belirlenmesini ortaya koymakta ve esas vurgu, efektif talebin temel belirleyicileri ve özellikle tüketim eğilimi üzerinde olmaktadır. Bu noktada parasal faktörlerin destekleyicisi bir rol oynadığı söylenebilir. Fakat bunun yanı sıra teori aynı zamanda, finansal varlıklardan birisi olarak para talebinin ve özellikle spekülasyon motifinin vurgulandığı bir bütün olarak ortaya çıkmaktadır (Johnson 1968: 133). Bununla birlikte bu iki düzey bağımsız teorik yapılar şeklinde değil, aksine Klasik ikilem (dichotomy) anlayışının terkedildiği bir bütün içinde, karşılıklı etkileşim içerisinde².

Genel Teori'nin bir özetinin verildiği 3. bölümde Keynes (1936: 25-36), başlıca iki toplulaştırılmış (aggregate) değişkeni dikkate almaktadır: N kişinin istihdamı sonucu üretecek outputun arz fiyatını gösteren toplam arz fonksiyonu [$Z = \mu(N)$] ve girişimcilerin N kişinin istihdamıyla elde etmeyi bekledikleri geliri ifade eden toplam talep fonksiyonu [$D = f(N)$]. Toplam talep fonksiyonunu toplam arz fonksiyonu ile kesiştiği noktadaki değeri de "efektif talep" olarak adlandırılmaktadır. Burada toplam arz ve talep fonksiyonları eşanlı olarak istihdam düzeyini ve dolayısıyla geliri belirlemekte olup, efektif talep tarafından belirlenecek bu düzeyin tam istihdam düzeyi olması gerekmektedir.

Veri teknoloji düzeyi, kaynak ve maliyetlerde, parasal veya reel gelir düzeyi istihdam düzeyi N'ye bağlıdır. Girişimcilerin istihdam etmeyi düşündükleri bu N miktarı, toplumun psikolojik özellikleri, daha doğrusu tüketim eğilimi tarafından belirlenecek tüketim miktarı (D_1) ve yatırım hacminin (D_2) toplamına yani efektif talebe bağlıdır:

$$D = D_1 + D_2 = \mu(N)$$

$$D_1 = \beta(N) \text{ Tüketim eğilimi ve}$$

$$D_2 = \mu(N) - \beta(N) \text{ Yatırım}$$

Dolayısıyla dengedeki istihdam düzeyi, toplam arz fonksiyonu μ , tüketim eğilimi β ve yatırım hacmi D_2 'ye bağlı olacaktır.

(2) Bu bölümde miktar uyumlamaları dikkate alındığından parasal faktörlere değinilmeyecektir. Yine de teorisinin "genelliği" ancak Sermayenin Marjinal etkinliği ve faiz teorisini geliştirdiğinde bir anlam taşıyacaktır (Keynes 1936: 32).

Teorinin bu sunumunda, toplulaştırılmış gelir, tüketim ve yatırım değişkenleri reel olarak, yani ücret birimi cinsinden ifade edilmektedir. Başka bir deyişle basitleştirici bir varsayım olarak, parasal ücretlerin sabit olduğu kabul edilmektedir.

Bu çerçevede eksik istihdam dengesinin ortaya çıkmasındaki temel belirleyici faktör, marjinal tüketim eğiliminin birden küçük olmasıdır. Gelir arttıkça tüketim daha az artacağından, istihdam arttığında tüketim (D_1) artacak, ancak bu artış efektif talep (D) artışı kadar olmayacaktır. Bu durumda, istihdam hacmi arttıkça, buna karşılık gelen toplam arz fiyatı ile tüketim miktarı (talep) arasındaki fark büyüyecektir (Keynes 1936: 30). Bu önerme genellikle ünlü "Keynesian Cross" kullanılarak ifade edilmektedir³. Örneğin başlangıçta eksik istihdam durumunda, ekonominin belli bir output düzeyinde toplam arz fazlası sözkonusu ise, outputta ortaya çıkacak azalma, arzın talepten daha fazla düşmesine yol açmaktadır. Marjinal tüketim eğilimi 1'den küçük olduğundan talepteki azalma output düşüşünden daha az olacaktır. Başlangıçta talep fazlasının olduğu durumda ise toplam talep artışı output artışının gerisinde kalacaktır. Dolayısıyla marjinal tüketim eğilimi veriyken, bizzat output düzeyindeki değişmeler dengeleyici bir rol oynayacaktır. Bunun anlamı, Efektif talep teorisinin, simgesel olarak Y gelir düzeyi ve F (Y) de toplam talebi ifade etmek üzere, sadece dengeyi tanımlayan

$$F(Y) = Y$$

denkleminin çözümüyle değil, dengenin kararlılığıyla ilgili dinamik uyumlama denklemi,

$dY/dt = \emptyset [F(Y) - Y]$, ($\emptyset > 0$) (dY/dt : gelirin zamana göre türevini göstermektedir)

ile de ilgilenmesidir (Patinkin 1982: 9-10). Dolayısıyla, "... ekonomik sistem kendisini, tam istihdamın altında, bir düzeydeki N ile, kararlı denge içerisinde bulabilir." (Keynes 1936: 30).

Genel Teori'nin yukarıdaki sunumunda dengeleyici sürecin fiyat yerine output hareketleriyle gerçekleştiği fikri doğrudan doğruya, Clower (1965)'a veya daha genel olarak "Sabit Fiyat - Miktar Kısıtlı Modeller" tarafından benimsenin Keynes yorumuna götürmektedir^{4,5}. Bu yorumda, Keynes'in Genel Teori'de ortaya koyduğu temel önermenin ekonomik sistemde ortaya çıkan koordinasyon başarısızlığı (Clower ve Leijonhufvud 1975) yani "... karar bi-

(3) 45 derece grafiği, toplam talepteki değişimin sadece output etkisini dikkate almaktadır. Ekonomi eksik istihdamda iken toplam talep değişiminin hem output hem de fiyat etkilerini yansıtamamaktadır (Fusfeld 1989: 546; Patinkin 1989: 542 ve Davidson 1989: 550-51). Yine de Patinkin (1982:9)'i izleyerek Genel Teori'nin temel mesajının efektif talep ilkesi (outputun dengeleyici rolü) olduğunu kabul etmekteyiz. Yine de bu gösterimin teorisinin "aşırı basitleştirilmiş" Fusfeld 1989: 547 bir versiyonu olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

(4) Miktar kısıtlamaları modellerin Keynes yorumu için bak. Clower (1965-1988), Clower ve Leijonhufvud (1975); Akyüz (1984: 52-62) ve Somel (1986: 1-55).

(5) Patinkin (1982, 1989) bu noktanın farkında gözükmemektedir.

rimlerinin gereksinimlerinin karşılıklı olarak bağdaşmaması" (Somel 1986: 31, vurgu orijinal) olduğu kabul edilmektedir. Bu açıdan Sabit Fiyat Modellerinin ortaya koyduğu çerçevede, karar birimlerinin planlarını uyumlulaştırarak merkezi bir bilgi işleyici -aktarıcı otoritenin, başka deyişle Walras'ın "mezat tellalı"nın bulunmaması, sistemdeki arz-talep kararlarının uyumlaştırılmamasına yol açmaktadır. Dolayısıyla "Keynes'in teorisi, Walrascı genel denge teorisinden farklı olarak "dengesizlik" kavramı üzerine oturmaktadır. Walras'ın aksine denge dışı "yanlış" fiyatlardan mübadelelere izin verilmesi ve karar birimlerinin miktar kısıtlamalarına maruz olması, "kavramsal" [(piyasayı temizleyecek fiyatlardan yapılacak) talep ve "efektif" (yanlış fiyatlarda gerçekleşen)] talepler arasında farklılık yaratacak ve bunun sonucunda Walras Yasası geçerli olmayacaktır⁶. Bu dengesizlik durumunun **Genel Teori** açısından anlamı, genel denge durumunun dışında, gayriiradi işsizliğin olduğu şartlarda, hiçbir piyasada talep fazlasının ortaya çıkmayabileceğidir (Somel 1986: 24). Başka bir deyişle ekonomik sistem, eksik istihdam durumu geçerli iken dengeye gelebilir.

Yukarıda anılan modellerdeki temel varsayım, sistemde denge arayışını karakterize eden uyumlamaların yalnızca fiyatlar tarafından değil, aynı zamanda miktarlar tarafından da gerçekleştirildiğidir. Fiyatların (veya ücretlerin) sabit olması⁷ durumunda bütün uyumlama yalnızca miktarlarca gerçekleştirilecektir. Bireysel karar fonksiyonlarında açıklayıcı değişken olarak yer alan miktarların dengeleyici rolünün incelenmesinin Keynes'in teorisinin mantığına daha uygun olduğu ileri sürülmektedir.

Dengesizlik yaklaşımı, ekonomik sistemin koordinasyon bozukluklarının formel bir analize oturtularak hem fiyat hem de miktar uyumlamalarının birlikte yer aldığı, dolayısıyla hem Klasik hem de Keynesci önermelerin türetilebileceği "genel" bir teorik yapı oluşturma iddiasındadır. Ancak böyle bir yapıda, bireysel karar problemlerinden yola çıkılarak toplulaştırılmış değişkenlerle ilgili sonuçlara ulaşılabilir. Başka bir deyişle bu modelleştirme stratejisiyle makro ve mikro iktisat arasındaki bağdaşmazlık ortadan kaldırılabılır ve Keynesci iktisada anlamlı mikro temeller kazandırılabilir.

Bununla birlikte, miktar uyumlaması yorumunun, Keynes'in temel analiz birimini oluşturan parasal ekonomiye uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalıdır (Akyüz 1984: 158); Sabit fiyat modelleri, yanlış değişimler ve miktar kısıtlamalarını dikkate almakla Walrascı olmayan bir yapı geliştirebilmelerine rağmen, bu modellerde paranın aynı zamanda bir servet tutma aracı olmasından kaynaklanacak sorunlar dikkate alınmamakta ve para Walrascı olmayan du-

(6) "İkili Karar Hipotezi" olarak adlandırılan bu durum hakkında ayrıntılı bilgi için bak. Clower (1965); Somel (1986: 20-24).

(7) Bununla birlikte bu modellerde yanlış olduğu düşünülen sabit (ya da yavaş değişir - sticky) fiyatlar, paranın modellerde genellikle **numeraire** olarak yer alması dikkate alındığında, parasal değil **nisbi** fiyatlardır ki bunun da Keynesci yaklaşımla ne derece tutarlı olduğu tartışılabilir.

rumların ortaya konmasında önemli rol oynamamaktadır. Bundan daha da önemlisi, fiyat değişmezlikleri varsayımıyla ".. Keynesçi durumları... Walrasçı iteori ile bağdaştırmak olanaklı olsa da, Keynesçi önermelerin fiyat - ücret katılığında kaynaklanmamasıdır (Akyüz 1984: 159). Çünkü parasal ücret ve fiyatlar değişebilir olsa da, esas olarak belirsizlik yüzünden tam istihdama ulaşılamayabilecektir. Dolayısıyla, "**Walrasçı olmayan her model Keynesçi olmaya aday değildir**" (Akyüz 1984: 158, vurgu orijinal).

Yine de dengesizlik yaklaşımının temel sorunu metodolojiktir; sözkonusu yaklaşımın temel metodolojik çerçevesinin, sorunların temelini kaynak dağıtım sürecinde aranması gerektiğinin ileri sürülmesi bakımından, Neoklasik çerçeveden pek de farklı olmadığı söylenebilir. Tıpkı Neoklasik yaklaşımdaki gibi burada da piyasaların işleyişinin temsili nitelikteki bireysel karar birimlerinin stilize edilmiş seçimleri üzerine oturtulması, daha doğrusu makro sorunların bireysel baza "indirgenmesi" sözkonusudur (Coddington 1976: 1258, 69)⁸. Ne yazık ki, yaklaşımın temel başarısızlığı tam da bu noktadadır; bu modeller makro önermeleri, bireylerin fayda ve maliyetlerini marjinal olarak eşitlemesini öngören rasyonellik postülasına dayanan Neoklasik mikro teori üzerine oturtmaya çalışmaktadırlar⁹. Ancak fiyatların sabit ya da yavaş değişir olması bu modellerde yalnızca **varsayılmakta**, fiyat sabitliğinin rasyonel karar birimlerinin seçim problemlerinin sonucu olarak ortaya çıktığı açıklanmamaktadır. Görüldüğü gibi bu yaklaşımda rasyonel bireylerin kendilerini maksimizasyona götürmeyecek ve dolayısıyla kayıplara ("dead-weight losses") uğratacak müdabelelere neden girdikleri sorusu yanıtız kalmaktadır. Bu sorunu çözebilmenin mümkün olabilecek en anlamlı yolu, rasyonellik postülasının Keynesçi çerçeveye uygun olarak yeniden tanımlanması ve bu yolla fiyat değişmezliklerinin modele içselleştirilmeye çalışılmasıdır. Bu konuya ikinci bölümde tekrar değinilecektir.

Kısacası, Keynes'in temel mesajının efektif talep ilkesi olduğu görüşü benimsenmekle birlikte, genel olarak miktar değişkenlerinin dengeleyici rol oynadığı görüşü, parasal faktörlerin ihmal edilmesi bir yana, Keynesçi teorinin varsayılan "genelliğinin" ortaya konmasını sağlayamamaktadır. Dolayısıyla **Genel Teori'nin** bir başka yorumu olan belirsizlik yaklaşımının¹⁰ gözden geçirilmesinde yarar olacaktır.

(8) Bu noktada, Keynesçi makroiktisadın gerçekten de mikro temeller üzerinde oturtulmasının gerekip gerekmediği sorulabilir. Örneğin Blinder (1987: 134-35), toplulaştırılmış değişkenlerle bireysel değişkenlerin davranışlarının farklı olabileceği ve dolayısıyla katı mikro temeller olmadan da bilim yapılabileceği görüşünü savunmaktadır. Bununla birlikte, iktisat teorisinin evrensel ve "genel" olma iddiasının geçerliliğinin, ancak makro-mikro bağdaşmazlığını çözebilmesine bağlı olduğu düşüncesindeyiz.

(9) Coddington (1976: 1269), dengesizlik Keynesçiliğinin denge kavramını terketmesine rağmen "indirgemeci" yönetime sadık kaldığını belirtmektedir.

(10) Coddington (1976) bu yaklaşımı "fundamentalist" görüş olarak adlandırmaktadır.

II - BELİRSİZLİK YAKLAŞIMI OLARAK GENEL TEORİ (11)

Yukarıda anlatılan yaklaşım, özünde statik karakterdedir; miktar uyumlaması yorumunda özellikle Keynes'in tüketim fonksiyonunun vurgulanması, zımni olarak, yatırımların veri olarak alındığı ve sermaye stokunun değişmediği bir çerçevenin kabul edildiğini düşündürmektedir¹². Bu da aslında Keynes'in analizinin zaman boyutunun, özellikle yatırımlara ilişkin uzun dönem beklentilerinin ihmal edildiği (dışsal olduklarının varsayıldığı) bir çerçevenin benimsenmesiyle, dikkate alınmadığını göstermektedir. Her ne kadar bu görüşte bilgi yetersizlikleri sonucu ortaya çıktığı varsayılan koordinasyon sorunları üzerinde durulmaktaysa da, geleceğe ilişkin beklentilerin ve dolayısıyla Keynesci belirsizlik kavramının dikkate alınmaması, analizin dinamik niteliğinin gözden kaçırılmasına yol açmaktadır.

Keynes, **Genel Teori** üzerine 1937'de yazdığı makalede (Keynes 1973: 109-123), kendi teorisini geleneksel teoriden ayıran en önemli iki özelliğinin belirsizlik yaklaşımı ve output için "bir bütün olarak" arz ve talep (efektif talep ilkesi) olduğunu belirtmektedir. Belirsizlik Keynes'de gelecek hakkında sayısal olasılıklar ya da metamatiksel beklentiler hesaplamasının mümkün olmadığı bir durumu ifade edecek bir biçimde kullanılmaktadır (Keynes 1936: 152; Lawson 1985: 915; Hamouda ve Smithin 1988: 160-61). Bu anlamıyla belirsizlik, en azından olasılık dağılımlarının ortaya konabildiği "risk" kavramından farklılaşmaktadır, çünkü belirsizlik bu tür dağılımları oluşturmada kullanılacak bilginin mevcut olmadığı durumu göstermektedir (Hamouda ve Smithin 1988: 162). Keynes için örneğin rulet oyunu belirsizliğe tabi değilken "... yirmi yıl sonraki bakır fiyatı ve faiz oranı ya da 1970 yılında özel servet sahiplerinin sosyal sistemdeki konumları belirsizdir. Bu sorunlar için herhangi bir hesaplanabilir olasılık oluşturmak için hiçbir bilimsel temel sözkonusu değildir" (Keynes 1973: 114) Böyle bir durumda ise bireylerin sübjektif olasılık yapıları her zaman beklenmedik dışsal kaymalara uğrayabilecek ve bireyler bunların objektif dağılımları yansıtmadığını farkedeceklerdir. Bireylerin beklentileri ve bu beklentilerin belirsizlik yüzünden kaymalara uğraması etkisini özellikle para, faiz ve yatırım üzerinde göstermektedir. Öncelikle paranın servet saklama aracı olması tamamıyla geleceğin belirsiz olmasından kaynaklanmaktadır: "Bir servet saklama aracı olarak para tutma isteğimiz, geleceğe ilişkin kendi hesaplamalarımız ve uzlaşmalarımıza (convention) olan güvensizliğimizin derecesini gösteren bir barometredir" (Keynes 19773: 116). Bu bakımdan çok genel olarak, insanların tahminlerine duydukları güvendedeki değişmeler, gerçekte elde tutulan para miktarını değil, insanları para

(11) Bu bölüm Özel (1988: 13-23)'e dayanılarak geliştirilmiştir.

(12) Bu noktaya dikkatimi çektiği için Prof. Dr. İbrahim Tanveri'ye teşekkür ederim. Yine de analizi, sermaye piyasalarındaki miktar kısıtlarının dikkate alındığı çerçeveye uzatmak mümkündür.

tutmamaya yöneltecek faiz oranını etkileyecektir (Keynes 1973: 116). Bu kavrayışta, verilmiş her beklenti düzeyine ayrı bir likidite talep fonksiyonu karşılık gelmekte ve belirsizliğin yol açtığı beklenti kaymaları faiz oranını da doğrudan etkilemektedir¹³.

Buna karşılık efektif talebin, tüketim eğilimi veriyken, asıl belirleyicisi olan yatırım D_2 hacminin belirlenmesinde de beklentiler önemli bir yere sahiptir. Yatırımlar temel olarak sermaye varlıklarının beklenen getirilerinin esas alındığı sermayenin marjinal etkinliğine bağlıdır. Sermayenin marjinal etkinliği kavramı, yatırımlarda uzun dönem beklentilerini ön plana çıkarmaktadır. Sermaye piyasalarında belirlenecek bu uzun dönem beklentileri genel olarak piyasanın psikolojine bağlıdır (Keynes 1936: 148-49). Yatırımcıların beklentilerini oluşturmada genel olarak izledikleri strateji, kendisinden daha iyi bilgilendiğini düşündüğü diğer bireylerin ortak yargısına ulaşmaya çalışmak, yani çoğunluğun ortalama görüşünü tahmin etmek biçimindedir (Keynes 1973: 114). Böylece sermaye piyasalarındaki temel davranış biçimi, piyasada belirlenen "uzlaşımı" (convention) izleme eğilimi olacak ve bu uzlaşımın özü de, değişme beklemek için kesin nedenler olmadığı sürece, "varolan durumun sonsuza kadar devam edeceği" varsayımına dayanacaktır (Keynes 1936: 152). Buna rağmen, piyasa psikolojisine bağlı olan bu uzlaşım güvenilmez niteliktedir ve ani değişmele uğrayabilir (Keynes 1936: 154).

Yatırım hacmi bir yandan faiz oranına, diğer yandan da sermayenin marjinal etkinliğine bağlı olduğundan ve bu iki büyüklük de doğrudan belirsizliğin etkisi altında olduğundan, yatırım hacminin zaman zaman önemli ölçüde dalgalanmalar göstermesi doğaldır (Keynes 1973: 118). Bunun istihdam açısından anlamı, ekonomide tam istihdamı sağlayacak efektif talebin ancak tesadüfen gerçekleştirilebileceği ve daha önemlisi, sistemin kendi kendisine, bir kez sağlansa bile, tam istihdam düzeyini sürdüremeyeceğidir.

Üstelik böyle bir durumda parasal ücretlerin değişebilir (flexible) olması da tam istihdamın sağlanamaması için yeterli olamamaktadır. **Genel Teori'nin** 19. bölümünde Keynes, parasal ücretlerdeki değişmelerin etkilerini incelemektedir. Bu bölümdeki analize göre parasal ücret değişmeleri istihdam ve output üzerindeki etkilerini, ancak efektif talebin etkilenmesi ölçüsünde gerçekleştirilebilmektedir. Bu açıdan kapalı bir ekonomide parasal ücret düşüşlerinin efektif talep üzerindeki etkisi, gelir bölüşümü üzerindeki etkileri bir yana bırakıldığında¹⁴, esas olarak likidite talebi ve sermayenin marjinal etkinliğinin değişmesiyle ortaya çıkmaktadır (Keynes 1936: 263-64). Örneğin parasal ücretlerin gelecekte beklenen ücretlere göre düşeceği beklentisi, sermayenin marji-

(13) Bununla birlikte, beklenti kaymalarının derecesinin artmasının, teorik olarak faiz oranının belirlenemezliğine yol açtığı ileri sürülebilir.

(14) Gelir dağılımındaki değişmelerin de istihdam üzerindeki etkisi belirsizdir (Keynes 1936: 263).

nal etkinliğini yükselterek yatırımı artırabilir. Bununla birlikte gelecekte ücretlerin daha da düşmesi bekleniyorsa, sermayenin marjinal etkinliği düşecek ve yatırım ve tüketimin ertelenmesine yol açacaktır. Bunun yanında ücret düşüşünün fiyat düşüşüyle birlikte gerçekleşmesi, işlem amacıyla elde tutulacak para miktarını azaltacağından faiz oranının düşmesiyle yatırımların artmasına yol açabilir. Yine de fiyat düşüşleri genel bir kötümserlik havası yarattığında, paranın değeri istikrarını yitireceğinden, likidite tercihini tekrar artırabilir. Daha da kötüsü, fiyat düşüşlerinin süreceği beklentisi toplam talebi de düşürerek işsizliğin daha da ağırlaşmasına yol açabilecektir (Howitt 1988: 61)¹⁵. Dolayısıyla, değişebilir ücret politikasının sürekli tam istihdamı sağlamayacağı, aksine "en fazla tavsiye edilebilir" politikanın katı ücretin benimsenmesi olduğu Keynes'in ortaya koyduğu hipotezlerden birisidir (Keynes 1936: 270). Bunun nedeni katı ücret politikasının belirsizliğin azaltılması ölçüsünde istikrarın korunmasına katkıda bulunmasıdır.

Belirsizliğin öneminin kabul edilmesi, beklentilerin output ve istihdam üzerindeki etkilerinin dikkate alınmasını sağlayarak analize dinamik bir nitelik kazandırmaktadır. Bu açıdan, özellikle yatırım düzeyindeki dalgalanmaların analizi, Keynesci teorinin aynı zamanda bir konjonktürel dalgalanma teorisi olarak görülebilmesini sağlayabilir. Nitekim Keynes, Genel Teori'nin 22. bölümünde, konjonktürel dalgalanmaların temel nedenini sermayenin marjinal etkinliğindeki değişmelere bağlamaktadır¹⁶.

Bununla birlikte, Genel Teori'nin belirsizlik yorumunun benimsenmesi, önemli bir analitik yetersizliğe yol açmaktadır. Belirsizliğe tabi bireylerin beklentilerini oluşturma biçimi konusunda Keynes'in açık bir mekanizma ortaya koymaması, yalnızca "varolan durumun sonsuza kadar devam edeceği" varsayımının beklentilerde temel alınması, aslında beklentilerin analizde dışsallaştırılmış olduğunu göstermektedir. Beklentilerin veri olarak alınması, efektif talep ilkesinin ortaya konmasında yararlı olduğu halde (Kregel 1976: 211-213), yukarıda sözedilen dinamik çerçeveyi ortadan kaldıracak ve yalnızca beklenti düzeylerindeki kaymaların yol açtığı değişmelerin incelenebileceği karşılaştırmalı statik bir yapıya yol açacaktır. Bunun ise analizin kapsamını önemli ölçüde daralttığı söylenebilir. Dolayısıyla belirsizlik yaklaşımı da dengesizlik yaklaşımıyla aynı analitik yetersizliği paylaşmaktadır. Bu sorundan kaçınmak için ya davranışsal ilişkiler hakkında **ad hoc** varsayımlar benimsemek ya da, beklenti hatalarının belirli "makul

(15) Howitt (1988), değişebilir ücretlerin stabilize edici etkisini ortaya koyan bir model geliştirmektedir. Bununla birlikte, modelde beklenti şeması olarak Rasyonel Beklentilerin kullanılmasının Keynesci belirsizlik kavramıyla ne ölçüde bağdaştırılabileceği tartışmalıdır.

(16) Ancak konjonktür devrelerinin temel nedeni olarak yatırımlara ağırlık verilmesi, aslında Keynes'den çok Kalecki çizgisine yakındır. Bu konuda bak. Patinkin (1982: 57-78) ve Robinson (1964: 339).

sınırlar" içinde tutulup tutulamayacağını ve hataların sistematiklik gösterip göstermeyeceğinin incelenebileceği bir çerçeve ortaya koymak gerekmektedir (Coddington 1982: 484).

Bu bağlamda, belirsizliğin ortaya çıkardığı en önemli sorun, bireylerin artık katı anlamda rasyonel davranmalarının mümkün olmadığıdır. Bunun anlamı, Keynesçi makroiktisadın, Neoklasik mikro temellere dayanmaması gerektiğidir. Keynesçi yaklaşımın önündeki en önemli sorunlardan birisi, belirsizlik altında geçerli olacak bir karar sürecinin ortaya konması ve böylece Keynesçi önermelerin, karar problemlerinin sonuçları olarak geliştirilebileceği bir yapının kurulmasıdır. Bu tip bir karar mekanizmasının ortaya konması, Keynesçi iktisadın sarsılan konumunu yeniden kazanmasını ve "Yeni" Keynesçi bir alternatifin ortaya konmasını sağlayabilir.

SONUÇ

Burada anlatılan iki yaklaşımın da Keynes teorisinin "genelliğini" yansıtamadığı açıktır. Dengesizlik yaklaşımı, özünde statik karakterlidir ve daha önemlisi, Keynesçi iktisadi katı anlamda rasyonellik postülası üzerine oturmaya çalıştığından, yaklaşımın özüne ters düşmektedir. Çünkü Keynesçi belirsizlik altında, bireyler eylemlerine ilişkin tüm fayda ve maliyetleri hesaplama ve buna göre karar alma olanağından yoksun kalacaklardır. Bu durumda belirsizlik ve dolayısıyla beklentilerin uygun bir biçimde modele içerilmesi, özellikle konjonktür dalgalanmalarının da dikkate alındığı uzun dönemli dinamik makro analizin geliştirilmesi açısından gerekli olmaktadır. Bununla birlikte, belirsizlik altında işleyebilecek bir beklenti mekanizmasının ortaya konamaması, bu analizin de kapsamını daraltmakta ve, paradoksal bir biçimde, analizin zaman boyutunu ortadan kaldırarak statik bir çerçevede kalınmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, her iki görüşün de makro ve mikro analiz arasındaki uyumsuzluğu, Keynesçi yaklaşımla tutarlı biçimde çözüme başarısız olduğu söylenebilir. Bu durumda, belirsizlik altında "rasyonel" karar alma prensiplerinin ortaya çıkarılmasına yönelik bir "bilimsel araştırma programının" ortaya konması, Keynes yaklaşımının güvenilirliğini artıracak ve mikro düzeyde Neoklasik yaklaşımın, makro düzeyde ise Keynesçi yaklaşımın benimsenmesi gibi bir garipliği ortadan kaldıracaktır.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Yılmaz (1984), **Fiyat Mekanizması ve Makroekonomik Dengesizlikler**, Ankara: Yurt Yayıncılık
- BLINDER, Allan S. (1987), "Keynes, Lucas and Scientific Progress" **American Economic Review**, May, 77 (2), ss. 130-36.
- CLOWER, Robert (1965), "The Keynesian Counterrevolution: A Theoretical Appraisal", **The Theory of Interest Rates**, F.H. Hahn ve P.R. Brechling (eds.), Macmillan içinde: ss. 103-125.
- CLOWER, Robert (1988) "Keynes and the Classics Revisited", **Keynes and the Public Policy After Fifty Years, vol. I: Economics and Policy**, O.F. Hamouda and J.N. Smithin (eds.), New York University Press içinde: ss. 81-91.
- CLOWER, Robert and A. LEIONHUFVUD (1975) "The Coordination of Economic Activities: A Keynesian Perspective", **American Economic Review**, May, 65 (2), ss. 182-188.
- CODDINGTON, Alan (1976) "Keynesian Economics: The Search for First Principles", **Journal of Economic Literature**, December (14), ss. 1258-1273.
- CODDINGTON, Alan (1982), "Deficient Foresight: A Troublesome Theme in Keynesian Economics", **American Economic Review**, 72 (3), ss. 480-487.
- DAVIDSON, Paul (1989) "Patkin's Interpretation of Keynes and the Keynesian Cross", **History of Political Economy**, 21 (3), ss. 549-553.
- FUSFELD, Daniel R. (1989) "Keynes and the Keynesian Cross: Reply to Don Patinkin", **History of Political Economy**, 21 (3), ss. 545-547.
- HAMOUDA, O.H. and J.N. SMITHIN (1988) "Some Remarks on 'Uncertainty and Economic Analysis'", **Economic Journal**, March (98), ss. 159-164.
- HOWITT, Peter (1988) "Wage Flexibility and Employment", **Keynes and the Public Policy After Fifty Years, vol. II: Theories and Method**, Hamouda and Smithin (eds.) içinde, ss. 61-69.
- JOHNSON, Harry G. (1968), "The General Theory After Twenty-Five Years", H.G. Johnson, **Money, Trade and Economic Growth**, London: Allen and Unwin içinde: s. 126-147.
- KEYNES, John M. (1936) **The General Theory of Employment, Interest and Money**, New York: Harbinger, 1965.
- KEYNES, John M. (1973) "The General Theory of Employment", **The Collected Writings of John Maynard Keynes, Vol. XIV: The General Theory and After, Part II: Defence and Development**, Londra, Royal Economic Society içinde: 109-123.
- KREGEL, Jan (1976) "Economic Methodology in the Face of Uncertainty: The Modelling Methods of Keynes and the Post-Keynesians", **Economic Journal**, June (86), ss. 209-225.

- LAWSON, Tony (1985) "Uncertainty and Economic Analysis", **Economic Journal**, December (95), ss. 909-927.
- ÖZEL, Hüseyin (1988) "Makroekonomik Bir Yaklaşım Olarak Rasyonel Beklentiler Hipotezi", H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- PATINKIN, Don (1982) **Anticipations of the General Theory? And Other Essays on Keynes**, Chicago: The University of Chicago Press.
- PATINKIN, Don (1989) "Keynes and the Keynesian Cross: A Further Note", **History of Political Economy**, 21 (3), ss. 537-544.
- ROBINSON, Joan (1964) "Kalecki and Keynes", **Problems of Economic Dynamics and Planning: Essays in Honour of Michal Kalecki**, T. Kowalik et al. (eds.) Warsaw: Polish Scientific Publishers içinde, ss. 335-341.
- SOMEL, Cem (1986) "Miktar Kısıtlamaları Altında Üretim Kararları ve Türkiye İçin Bir Model Denemesi", A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

